

Úr és szolga a történettudomány egységében – Társadalomtörténeti tanulmányok.
In Memoriam Vári András (1953–2011)
Lords and Servants in History's Unity: Studies on Social History.
Szerkesztette / Edited by: Gyulai Éva. ME BTK TTI, Miskolc, 2014. pp. 59–67.

Protector és kliens sikeres együttműködése: Károlyi Sándor és Szent-Iványi János kapcsolata

KOVÁCS Ágnes

*The successful cooperation of a protector and his client:
The relationship of Alexander Károlyi and Johannes Szent-Iványi*

Focusing on the years 1712–1714, the contribution analyses the patron-client relationship between Alexander Károlyi (an aristocrat from the Trans-Tibiscan area) and Johannes Szent-Iványi (a middling landowner from Upper-Hungary). Their acquaintance went back to the period of the war of independence led by Prince Franciscus II Rákóczi when Károlyi had served as a highly influential military and political leader of Rákóczi's troops whilst Szent-Iványi had been the commander of the prince's guard regiment. Their relationship became stronger after the war. Szent-Iványi expected the great lord to support his claim to regain his former offices whereas Károlyi demanded the adept bureaucrat Szent-Iványi to help him in his economic and political organising work. It soon turned out that patron and his client were to cooperate successfully, partly due to their similar qualities. Szent-Iványi helped the aristocrat in administering his estates and settling down German immigrants. In turn, Károlyi eagerly made intercession for Szent-Iványi that resulted in the latter's obtaining offices in 1714 (as councillor at the royal chamber and a major judicial position) as well as in attaining an aristocratic title and the leadership of county Bereg while he still remained a loyal client of Károlyi's.

*

A dolgozat a váratlanul, alkotóereje teljében eltávozott Vári András emlékére készült, s témáját is az általa kutatott kérdéskör sugallta. Andrást a Károlyi Sándorról írt életrajz megjelenését követően ismertem meg személyesen. A találkozásra azért került sor, mert őt már akkoriban erősen foglalkoztatta a patrónus-kliens viszony, amelyet a nagybirtok bürokratizálódása, a társadalmi mobilitás és általában a kora újkori államfejlődés szempontjából igen fontosnak tartott, s amelynek vizsgálatához és elemzéséhez Károlyi rendkívül sikeres pályája – amelyhez mindkettőnk szerint nagyban hozzájárultak jól megválasztott kapcsolatai – és egyre gyarapodó birtokainak működtetése, kiváló lehetőséget kínált. Beszélgetéseink során számomra hamar kiderült, hogy András, ragyogó intellektusa és sziporkázó ötletei ellenére kíméletlen kritikusa volt önmagának (is), és leginkább saját teljesítményében kételkedett. Részben ugyanazt a forrásanyagot kutatva, kölcsönös igényünkké vált, hogy alkalmanként megosszuk egymással gondolatainkat és véleményezzük egymás írásait. Mindíg segítő szándékkal és őszintén, mert így tartottuk tisztességesnek és

szakmai szempontból hasznosnak. András halála döbrentett rá, hogy barátságunkban ez, az egymásra való odafigyelés volt talán a legfontosabb, amely manapság olyannyira hiányzik az emberi kapcsolatokból.

*

Szent-Iványi János évtidekkel ezelőtt, Károlyi Sándor egyik emlékeztető feljegyzése és felségfolyamodványa kapcsán került a látóterembe. Akkor azonban – nem lévén feltétlenül szükséges – nem jártam utána, miért lett „bizalmas embere” a szatmári megegyezés egyik kulcsszereplőjének, s hogy miként alakult a későbbiekben kettejük kapcsolata. Csak a jelen írás levéltári anyagának feltárása során szembesültem azzal, hogy Szent-Iványi mintegy 400 levelet intézett Károlyihoz 1712 és 1743 (Károlyi halála) között, s ezek szinte mindegyikében fontos köz-és magánügyekről van szó. Ezen levelek valamint a Károlyi és Szent-Iványi közötti viszony egyéb dokumentumai alapján nem kétséges, hogy Szent-Iványi a Rákóczi-szabadságharc után Károlyi kliense lett.¹ Mivel kapcsolatuk története nem fér bele a rendelkezésemre álló terjedelemben, az alábbiakban két kérdésre keresem a választ: miért alakult ki az egymást korábban is ismerő két ember között a patrónus–kliens viszony, illetve miben nyilvánult meg ennek eredményessége, első sorban az 1712 és 1714 közötti időszakban.

Károlyi Sándor minden bizonnyal akkor véste eszébe a Szent-Iványi nevet, amikor az ő családja is veszélybe került a hírhedt „eperjesi hóhér,” Caraffa vádjai miatt,² akinek szegycmenteljes működéséhez több magyar nemes, köztük a mi Szent-Iványink oldalági rokona, László is asszisztált. Nem véletlen, hogy a későbbiekben fontos hivatalokat és grófi rangot is nyert, amely a régi és tekintélyes felvidéki familia legismertebb és leggyűlöltebb tagjává tette a magyar nemesség szemében.³ Szent-Iványi János apja, a szepesvári kapitány, Szent-Iványi Ádám más eszközökkel akarta fia jövőjét megalapozni. A tehetséges ifjút a Thorni Akadémiai Gimnáziumban taníttatta, aki hazatérése után a Szepesi Kamara felügyelete alá tartozó munkácsi uradalom provisoraként működött. Innen azonban hamarosan Ungvárra menekült a kurucok elől, de 1704 márciusában csatlakozott a felkelőkhöz. Néhány hónap múlva Bercsényi szárnysegéde, 1705. október 1-jétől az udvari palotászred parancsnoka lett. 1709-ben Rákóczi gyalog brigadérossá, a következő évben eperjesi commendánssá és Sáros vármegye collectatorává nevezte ki. 1711. február 10-én bízta rá a fejedelem a munkácsi városparancsnokságot, amely tisztet a vár június 24-én bekövetkezett kapitulációjáig viselte.⁴

¹ Jóllehet terjedelmi okokból el kell tekintenem a patrónus-kliens viszonyról, mint elméleti modellel és konkrét társadalmi jelenséggel foglalkozó külföldi és hazai szakirodalmi munkák felsorolásától, arra mindenképpen fel szeretném hívni a figyelmet, hogy ennek a témakörnek a magyar történetírásban éppen Vári András volt a legavatottabb kutatója.

² SZALAY (kiad.) 1865: I. 23.

³ Erre Csécsi János is utal a szécsényi országgyűlésről (1705) írt naplójában. In: R. VÁRKONYI 1995: 154.

⁴ HECKENAST–MÉSZÁROS 2005: 407.

Szent-Iványi valószínűleg a szabadságharc utolsó hónapjaiban került szorosabb ismeretségbe a fejedelmi parancsra 1710 végén Munkácsra költözött Károlyi családdal. A sok nehézséggel bajlódó Károlyné arra jó benyomást tehetett, mert az aszszony meglepéssel írt róla férjének: „Bárcsak Sz[ent]iványi júne meg Ungvárrul, mert az jól kezdte magát alkalmaztatni, ami kis ideig it volt.”⁵ Sejtette-e vagy sem Szent-Iványi, hogy nemsokára hasznára lehet Barkóczy Krisztina elismerése, nem tudjuk, de tény, hogy egy évvel később Károlyné arra kérte férjét, támogassa Szent-Iványit a hozzá illő tisztség elnyerésében.⁶ A szatmári megegyezés ugyanis a korábban viselt tisztség(ek) megtartását egyéni folyamodáshoz kötötte. Még Károlyi sem volt kivétel, pedig az uralkodó (I. József) által teljhatalommal felruházott császári főparancsnok, Pálffy János és Locher haditanácsos erősítette meg főispánságában, amikor a hűségkötést letette.⁷ Érthető, ha ilyen körülmények között az ambiciózus Szent-Iványinak komoly érdeke fűződött a Károlyival való együttműködéshez, akinél jobb protektort aligha talált volna. Károlyi örömmel fogadta Szent-Iványi közeledését, hiszen pontosan tudta, hogy a szatmári megegyezés csak félsiker, s annak elismertetése és érvényesítése, azaz a rendi jogok hosszú távú biztosítása szempontjából rendkívül fontos számára egy olyan támogatói kör – mind a kuruc, mind a labanc oldalon –, amelyben kellő jogi, politikai, gazdasági valamint adminisztrációs ismeret és tapasztalat akkumulálódik, s amelynek tagjai a saját környezetükben komoly véleményformáló képességgel rendelkeznek. Ehhez keresett és talált megfelelő embereket, akikből valóságos hálózatot hozott létre. Legtöbb hívét már korábban is ismerte a vármegyé(k)ből és az uradalmaiból, de néhány befolyásos személyiséggel csak a szabadságharc idején, illetve azt követően került szorosabb kapcsolatba. Közéjük tartozott Szent-Iványi is, aki nem csak műveltségével⁸ és átlagon felüli intelligenciájával tűnt ki Károlyi régebbi kliensei közül, hanem sokat ígérő kapcsolatrendszerével, a különböző kormányzervek útvesztőiben való biztos tájékozódásával is. Károlyi ezt hamar felismerte, s már 1712 januárjában felvitte magával Bécsbe, hogy megismertesse a miniszterekkel és demonstrálja: Szent-Iványi őt képviseli.⁹ Hogy Károlyi helyesen döntött, amikor új hívét szemelte ki erre a feladatra, az is bizonyítja, hogy már néhány hónap közös munka után arról tájékoztatta feleségét, hogy „sokan irigylik Szent Iványinak mellettem létét”.¹⁰

Az uralkodó és a nemzet megbékélése jegyében 1712 májusában folytatódott az 1708 és 1711 között üléselő országgyűlés, amely előtt Károlyi feljegyzést készített „meghitt embere,” Szent-Iványi számára. Ebben részletesen leírta, kiket keressen fel és milyen országos ügyekről referáljon. Abból, hogy a figyelmébe ajánlott személyek – Pálffy János, Esterházy Pál, Illésházy Miklós, Keresztély Ágost, Csáky Imre,

⁵ KOVÁCS 2011: I. 398. Károlyné levele férjéhez, Munkács, 1711. jan. 12.

⁶ MNL OL P 396 1. Ser. I. № 37034. Károlyné levele férjéhez, Olesva, 1712. febr. 16.

⁷ MNL OL P 1507 17. cs. B. I. g. Károlyi Sándor felségfolyamodványa, Olesva, 1713. márc. 1.

⁸ Több nyelvet beszélt, s ő fordította le 1708-ban Rákóczi kérésére G. A. Böckler *Schola militaris moderna* (Frankfurt, 1665) c. munkáját is, amely nagy hatást gyakorolt a reguláris hadsereg megteremtésére törekvő Rákóczi hadtudományi ismereteire és hadszervező tevékenységére. R. VÁRKONYI 1989: I. 329.

⁹ SZALAY (kiad.) 1865: I. 103.

¹⁰ KOVÁCS 1994: I. 150. Károlyi Sándor levele feleségéhez, Pozsony, 1712. máj. 11.

hogy csak a legfontosabbakat említsem – a legrangosabb világi és egyházi méltóságokat viselték, arra kell következtetnünk, hogy Szent-Iványi valóban nagy nyereség lehetett Károlyi számára, ha partner tudott lenni az említett notabilitásokkal folytatott párbeszédben. A látogatásoknak azonban nemcsak az volt a céljuk, hogy felhívják a figyelmet az adózással, a katonaság beszállásolásával és a vallásüggyel kapcsolatos sérelmekre, hanem az is, hogy előkészítsék Károlyi felségfolyamodványának beadását és kedvező elbírálását, azaz Pálffy ígéreteinek (birtokadományok, máramarosi főispánság, kassai vicegenerálisság stb.) valóra váltását. Ennek érdekében Károlyi rendkívül körültekintő koreográfiát dolgozott ki, amelyet Szent-Iványi példaszerűen hajtott végre. Úgy kellett eljárnia, hogy a Károlyival korábban szembenálló Illésházy kancellár, Szent-Iványi színlelt megdöbbenésére, sőt „irtózása” közepette, maga szorgalmazza a folyamodvány benyújtását és ígérje meg annak támogatását. Károlyi utasítására Szent-Iványinak Bécsbe is el kellett mennie, hogy kipuhátolja, melyik miniszter „jóindulatát” érdemes megszerezni, s mivel illik azt meghálálni, végezetül pedig audienciát kellett kérnie a császárnétól is. A memoriale szerint az Udvarban is a közügyeket kellett előre venni – ezek között név szerint kért kegyelmet több volt kuruc számára –, s csak azokat követően hozakodott elő Károlyi magánügyeivel.¹¹ Talán nem alaptalan feltételezés, hogy a zseniális terv és annak ugyancsak zseniális kivitelezése, egyebek mellett, azzal magyarázható, hogy Károlyi és Szent-Iványi számos közös tulajdonsággal rendelkezett. A patrónus és kliense egyaránt tehetséges és célratörő volt, kiváló taktikai érzék és átlagon felüli empátiás készség jellemezte mindkettőt. Szent-Iványi munkáját különösen értékesítette, hogy azt a legnagyobb diszkrécióval végezte, s a megszerzett információkon kívül hasznosítható tanácsokkal is szolgált. Nem csoda, hogy néhány hónap alatt szinte nélkülözhetetlenné vált Károlyi számára, aki már 1712 nyarán azt írta a feleségének Pozsonyból, mikor az asszony segítséget kért tőle a nagykárolyi uradalomba érkező svábok letelepítésével kapcsolatos problémák megoldásához, hogy: „Jobb ember nem volna reá, mint Szent Iványi János uram, de nála nélkül, hozzá szokván s egész kezem, lábom, szemem lévén, le nem küldhetem.”¹²

A gondos előkészületet követően Károlyi 1713 márciusában sajátkezűleg fogalmazta meg a felségfolyamodványt, amelyben egyrészt megmagyarázta a szabadságharchoz való csatlakozásának okait, és emlékeztette az uralkodót azokra a kockázatokra, amelyeket a megegyezés érdekében vállalt. Másrészt, a kilátásba helyezett kegydíj fejében azt kérte, hogy hagyják meg birtokában a Rákóczi által neki adományozott erdői és huszti dominiumot, a szigeti és a szatmári fiscalitást, továbbá három Zemplén megyei szőlőt. Abban az esetben, ha az uralkodónak szüksége lenne a sóaknák miatt a huszti uradalomra, arra kérte, hogy kárpótolja őt Máramaros vármegye betöltetlen főispáni tisztségével. A folyamodvány fogalmazványát végülis csak 1713. május 28-án este (ekkor már mindketten Bécsben tartózkodtak) küldte el Szent-Iványi nak azzal az utasítással, amelyet magára az iratra jegyzett fel, hogy „*még az éjjel valami mintát és conceptust belőle deákul experiálni ne terheltesék, hogy mind ő Felségének, mind az Felseges Eugenius Herczegnek holnap vagy*

¹¹ MNL OL P 1507 18. cs. I. h. „*Memoriale Mensis Januarii Anni 1712 posonyi utamrul.*” Ennek részletesebb tartalmi ismertetését ld. KOVÁCS 1988: 134–136.

¹² KOVÁCS 1994: I. 163. Károlyi Sándor levele feleségéhez, Pozsony, 1712. jún. 23.

*holnapután [benyújthassák].*¹³ A fogalmazványhoz mellékelt emlékeztetőn nem szerepel ugyan Szent-Iványi neve, de annak tartalma alapján (szinte teljesen megegyezik a szöveg az egy évvel korábban írt memorialében foglaltakkal) kétség se merülhet fel azt illetően, kinek küldte Károlyi az iratot.

A Szent-Iványi val való kapcsolattartását egyébként is az jellemezte, hogy ha nem volt módjuk a személyes megbeszélésre, általában kliense valamelyik emberére bízta levelei továbbítását. Szent-Iványi ugyanis, bárhol tartózkodott, gondoskodott róla, hogy bizalmasai révén a lehető leghamarabb elérhető legyen ura számára.¹⁴ Ez a gyakorlat jól bevált, mert emberei ugyanolyan komolyan vették a szolgálatot, mint ő maga. Meggyőző bizonyíték erre egyik levele, amelyben felajánlotta a Bécsbe induló Károlyinak, hogy rendelkezésére bocsájtja a neki segédkező Simonyi János deákot, aki *„odafel ösmeretes, németül, magyarul, tótul jól tud... jó, szolgálatra való legényke; inas is, borbély is, íródiák is lehet, mindenre jó. Ezel is kívánom contestálnom, hogy nem csak magam, de hozzám tartozzandók is Excellentiád szolgálattjára obligátussok*”.¹⁵

Az elkötelezettség Szent-Iványinál rendkívül erős felelősségtudattal párosult. Ha nem kísérhette el patrónusát Pozsonyba vagy Bécsbe – néha éppen Károlyi valamilyen megbízásának teljesítése miatt –, emlékeztető feljegyzést készített számára, vagy megírta helyette a megválaszolendő leveleket. Még arra is felhívta a figyelmét, hogy elolvasás után ragassza le, és a megfelelő helyre küldje azokat.¹⁶ Az is szokása volt, hogy a Károlyi ügyeivel kapcsolatos, bizalmas természetű információkat tartalmazó, hozzá intézett leveleket, eredetiben vagy másolatban, eljuttatta patrónusához. Azzal a kéréssel, hogy semmisítse meg azokat, nehogy bajba kerüljenek informátorai. *„Ezen levelét Secretarius Uramnak – írta egy ízben –, kérem Excellenciádat, égesse meg, mivel ő in confidentia ír énnekem; offendáltatnék, ha in originali akadna valami cameralista kezébe.*”¹⁷

A levél is tanúsítja, hogy Károlyi és Szent-Iványi együttműködésében meghatározó szerepet játszott Szent-Iványinak a Pozsonyi, és még inkább a Szepesi Kamarával való kapcsolata, illetve az ezekben a hivatalokban viselt tisztsége. Jóllehet a megszerezni kívánt birtokokra vonatkozó adományleveleket Bécsben állították ki, a magyar kamarákat nem lehetett kihagyni az eljárásból. Ebben tudott Szent-Iványi a szabadságharc után újraszerveződő Szepesi Kamara hivatalnokaival való összeköttetése révén (és Szent-Iványi László támogatásával, aki mindkét magyar kamarának tanácsosa volt) segíteni, amit nem is mulasztott el. Károlyi kérelmeinek kedvező elbírálása érdekében összegyűjtötte a jogbiztosító iratokat, támogatókat szerzett és vesztegetett meg, természetesen patrónusa pénzéből.¹⁸ Fáradozásának meg is lett az

¹³ MNL OL P 1507. 17. cs. B.I. g. Károlyi Sándor felségfolyamodványa, Olcsva, 1713. márc. 1.

¹⁴ MNL OL P 398 № 70118. Szent-Iványi levele Károlyinak, Matyóc, 1713. jan. 22.

¹⁵ MNL OL P 398 № 70122. Szent-Iványi levele Károlyinak, Matyóc, 1713. febr. 19.

¹⁶ MNL OL P 398 № 70121. Szent-Iványi levele Károlyinének, Botfalva, 1713. márc. 28.; № 70141. Szent-Iványi levele Károlyinak, Botfalva, 1714. júl. 18.

¹⁷ MNL OL P 398 № 70119. Szent-Iványi levele Károlyinak, Botfalva, 1713. szept. 11.

¹⁸ 1713 márciusában pl. arra hivatkozva kérte Károlyinét, hogy adjon át a megbízottjának 32 aranyat, mert ő annak ígéretével „kedveskedett” Kassán, így érve el a Szepesi Kamara korábbi, a Károlyiak szempontjából hátrányos döntésének megváltoztatását. MNL OL P 398 № 70121. Szent-Iványi levele Károlyinének, Botfalva, 1713. márc. 28.

eredménye. Bár a donációs levelet csak 1720-ban kapta meg Károlyi az erdődi uradalomra és a három szőlőre, ténylegesen már 1714 őszén eldőlt, hogy nem fenyegeti veszély itteni birtokbírhatását.¹⁹ Egyedül a szatmári fiscalitas ügyében szenvedett vereséget, amelyre a szabad királyi városi jog megszerzésére törekvő Szatmárnémeti is igényt tartott. A hosszan elhúzódó perben Szent-Iványi komoly szerepet játszott, de ez nem tükröződik a szakirodalomban súlyának megfelelő mértékben. A történetet feldolgozó Pál Judit csak annyit említ meg tevékenységéről, hogy keresztezni próbálta a város törekvéseit,²⁰ s egy másik tanulmányában Károlyi kliensei közül Erős Gábor szatmári harmincados szerepét emeli ki a főispán és a Szatmárnémeti közötti küzdelemben.²¹ Nagy valószínűséggel azért, mert se a város, se Erős iratanyagában nem talált több utalást Szent-Iványi ténykedésére vonatkozóan. Ami szerintem azt bizonyítja, hogy a klientúrán belül nem csak a származás, iskolázottság stb. szerint létezett hierarchia, hanem azon az alapon is, hogy a kliensek – bár a maga helyén mindenkire szükség volt – különböző társadalmi és intézményi szinteken próbálták érvényesíteni patrónusuk érdekeit, sokszor semmit sem tudva a másik tevékenységéről. Szent-Iványi leveleiből mindenesetre az derül ki, hogy – noha lobbizása ezúttal nem vezetett eredményre – legalább annyi, ha nem több szolgálatot tett az ügy sikeréért, mint Erős. Ráadásul, a harmincadossal ellentétben, ő kizárólag Károlyi mellett kötelezte el magát. Szent-Iványinak később is jelentős része volt patrónusa birtokszerzéseiben. Károlyi ugyanis, akinek az volt a módszere, hogy kölcsönpénzből vásárolt jószágokra királyi adományt kért, nem csak a donációs levelek, hanem a hitelek megszerzésében is számíthatott rá.²² Kliense más téren is (svábok letelepítése, marhaeladás, harmincadmentesség megszerzése, az uradalmi tisztségviselők munkájának és elszámolásának ellenőrzése stb.) sokat tett a Károlyi família vagyoni gyarapodása érdekében, amiért patrónusa feltétlen bizalmát élvezte.²³

Károlyi azért is hálás volt Szent-Iványinak, mert voltaképpen rendelkezésére bocsátotta mindazt a műveltséget, amelytől, bár ő is alkalmas lett volna a megszerzésére, a sors megfosztotta, s amelynek hiányát országos tekintélyű közszereplőként még nyomasztóbbnak érezte. A központi kormányzervekkel való kapcsolattartás során Szent-Iványi segített neki a kommunikációs nehézségek leküzdésében, a különböző célú folyamodványok és opiniók megírásában, a személyi konstellációk felderítésében. Károlyi akkor is értesült az országgyűlésen vagy a különböző bizottságok ülésein történekről, ha ő maga, főleg a köszvénye miatt, nem tudott azokon részt venni, mert kliense minden fontos eseményről tájékoztatta.²⁴ Szent-Iványit az olyan emberek is komolyan vették, mint pl. Savoyai Eugen, a Haditanács elnöke, s

¹⁹ ÉBLE–PETTKÓ 1911: I. 57–83. A huszti dominium visszakért a fiscushoz, ennek kárpótlásaként szerezhette meg Károlyi 1722-ben a vásárhelyi uradalmat. ÉBLE–PETTKÓ 1911: II. 31.

²⁰ PÁL 2006: 85–86.

²¹ PÁL 2010

²² KOVÁCS 1994: II. 394. Károlyi levele feleségének, Pozsony, 1722. aug. 6.

²³ KOVÁCS 1994: I. 191–192. Károlyi levele feleségének, Pozsony, 1712. júl. 13. Barkóczy Krisztina szerint azonban Szent-Iványi néha túllépte a hatáskörét. Különösen azt sérelmezte, hogy plenipotentiariusuként túl magas vételárat kínált Vécsei Lászlónak a salánki részirtokért. MNL OL P 396 N° 37151. Károlyné levele férjének, Gelénes, 1714. Nov. 12.

²⁴ MNL OL P 398 N° 70143. Szent-Iványi levele Károlynak, Kassa, 1714. jún. 14.; N° 70126. Szent-Iványi levele Károlynak, Bécs, 1714. Nov. 28.

úgy tárgyaltak vele, mint Károlyi teljhatalmú megbízottjával. Neki is köszönhető, hogy Szatmár vármegye és a Tiszántúli Kerület portaszáma, s ezzel hadi terhei, több ízben jelentősen csökkentek.²⁵

Károlyi nagyvonalúan honorálta kliense szolgálatait, aki az ő közbenjárására 1714-ben visszakerült a Szepesi Kamarához,²⁶ s még ugyanabban az évben ítélőmester is lett. Az a levél, amelyben Szent-Iványi erre a tisztségre vonatkozó igényét megindokolta, sokat elárul érdekérvényesítési taktikájáról: „...hasznosabban szolgálhatnék... Excellenciádnak, ha mester lehetnék. De ha nem lehetek is most, más-kor is jó lesz”.²⁷ Szerencséjére 1714 őszén Koháry Istvánt, Károlyiné nagybátyját választották meg országbírónak, akinek támogatása hozzásegítette őt célja eléréséhez. A máskor tárgyszerűsége törekvő, fegyelmezett ember, az örömhírről értesülve, patetikus hangnemben fejezte ki háláját: leveleiben, mint patrónusa „engedelmes és érdemetlen” szolgája, vérével is kötelezte magát annak örökös szolgálatára.²⁸

Szent-Iványi 1721-ig működött országbírói ítélőmesterként, közben 1715-ben magyar kamarai tanácsosnak is kinevezték. 1716 és 1723 között Zemplén vármegye első alispánja volt, 1721-ben pedig bárói rangemelésben részesült.²⁹ Négy évvel később főispáni kinevezést nyert Bereg vármegyében, amelynek 1729-től ismét ő lett az első számú vezetője 1740-ig.³⁰

Szent-Iványi két évvel élte túl Károlyit, akinek a bárói rangemelést és a főispáni tisztség elnyerését követően is rendelkezésére állt. Ezt nemcsak leveleinek tartalma és stílusa bizonyítja, ³¹ hanem Károlyi naplója is, amelyből világosan kitetszik, hogy a patrónus–kliens viszony Károlyi haláláig megmaradt közöttük. ³² Rendszeresen találkoztak, s ilyenkor, az országos események mellett, Károlyi „minden törvényes” dolgát, ha kellett, legszemélyesebb családi ügyeit, s az azokkal kapcsolatos teendőket is megbeszéltek, olykor napokon át.³³

²⁵ MNL OL P 398 N° 70131. Szent-Iványi levele Károlyinak, Bécs, 1714. Nov. 24.; N° 70132. Szent-Iványi levele Károlyinak, Bécs, 1714. Nov. 24.; SZALAY (kiad.) 1865: I. 109.

²⁶ Ehhez a Szent-Iványi iránt ellenszenvet érző Erdődy Sándornak, a Magyar Kamara elnökének beleegyezését kellett megszereznie Károlyinak. MNL OL P 398. No70122. Szent-Iványi levele Károlyinak, Matyóc, 1713. február 19.; N° 70120. Szent-Iványi levele Károlyinak, Botfalva, 1713. ápr. 27.

²⁷ MNL OL P 398 N° 70135. Szent-Iványi levele Károlyinak, Botfalva, 1714. szept. 30.

²⁸ MNL OL P 398 N° 70135. Szent-Iványi levele Károlyinak, Botfalva, 1714. szept. 30.; N° 70134. Szent-Iványi levele Károlyinak, Tolcsva, 1714. okt. 28.

²⁹ Mivel a rangemelés céljából benyújtott folyamodványban Szent-Iványi arra is hivatkozott, hogy Munkács alatt az ő kalauzolásának köszönhetően sikerült Montecuccolinak meglepnie és szétszórnia a kuruc előőrsoket, Thaly Kálmán „eszes, képzett, de jellemtelen, önhaszonleső” embernek nevezte. THALY 1887: II. 513–514. A romantikus történetírás emblematikus képviselője csak arról feledkezett meg, hogy a szabadságharc kezdetén minden nemes parasztfelkeléstől rettegett, és fegyveresen is fellépett a kurucok ellen.

³⁰ HECKENAST–MÉSZÁROS 2005: 407.

³¹ Pl. továbbra is mint Károlyi „örökösen engedelmeskedő, alázatos szolgája” írta alá leveleit. MNL OL P 398 N° 70315. Szent-Iványi levele Károlyinak, Kluknó, 1726. aug. 25. stb.

³² SZALAY (kiad.) 1865: II. 42–43. stb.

³³ SZALAY (kiad.) 1865: I. 225–226., 260., 268–269., 386–387. stb.

Annak ellenére, hogy az 1720-as évek közepétől kapcsolatuk – legfőbbképpen az egymás iránti teljes bizalom miatt – csaknem baráti jelleget öltött, Szent-Iványi a korábban tanúsított buzgalommal hajtotta végre patrónusa megbízatásait. Részben hálából, részben azért, mert jól tudta, hogy a Károlynak tett szívesség megtérül, s a dinasztia által számos elismerésben részesített főúrral való kapcsolattartás családja tekintélyét is emeli.³⁴

Források

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
 P 398 = Károlyi család levéltára. Missiles
 P 1507 = Irat- és levélmásolatok 1307–1787

Hivatkozott irodalom

ÉBLE–PETTKÓ 1911

ÉBLE Gábor–PETTKÓ Béla: *A nagy-károlyi gróf Károlyi család összes jószágainaktörténete* I–II. Gróf Károlyi László, Budapest.

HECKENAST–MÉSZÁROS 2005

HECKENAST Gusztáv–MÉSZÁROS Kálmán: *Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár*. História–MTA Történettudományi Intézete, Budapest

KOVÁCS 1994

KOVÁCS Ágnes (szerk.): *Károlyi Sándor levelei feleségéhez (1704–1724)* I–II. KLTE, Debrecen

KOVÁCS 2011

KOVÁCS Ágnes (szerk.): *Barkóczy Krisztina levelei férjéhez, Károlyi Sándorhoz*. Első kötet (1698–1711). Debreceni Egyetem Történelmi Intézete, Debrecen

KOVÁCS 1988

KOVÁCS Ágnes: *Károlyi Sándor*. Gondolat, Budapest

PÁL 2006

PÁL Judit: A szabadság ára. Szatmárnémeti harca a szabad királyi városi rangért a 18. század elején. *Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv* I. 203–226.

PÁL 2010

PÁL Judit: Az állam és a patrónus szolgálatában. Egy Károlyi kliens a 18. század elején. *Korall* 42. 179–205.

³⁴ Hasonló okokból Szent-Iványi fia is fontosnak tartotta a Károlyiakkal való kapcsolat ápolását. MNL OL P 398 N° 70575. Szent-Iványi József levele Károlyi Sándorhoz, Bécs, 1722. szept. 12.; N° 70526.; SZALAY (kiad.) 1865: I. 321. stb.

R. VÁRKONYI 1989

R. VÁRKONYI Ágnes: Művelődéstörténet (1686–1711). In: EMBER Győző–HECKENAST Gusztáv (szerk.): *Magyarország története 1686–1790 I–II.* Akadémiai, Budapest. I. 295–349.

R. VÁRKONYI 1995

R. VÁRKONYI Ágnes: A szécsényi országgyűlés 1705-ben. In: PRAZNOVSZKY Mihály (szerk.): *A szécsényi országgyűlés 1705-ben. Csécsi János naplója Kazinczy Ferenc hites másolatában, a magyar fordítással, továbbá az országgyűlés dokumentumaival, valamint R. Várkonyi Ágnes tanulmányával.* Szécsény Önkormányzata, Szécsény. 149–178.

SZALAY (kiad.) 1865

SZALAY László (kiad.): *Gróf Károlyi Sándor önéletírása és naplójegyzetei. Pulay Jánosnak a Szathmári békeességről írt munkája.* Kiadta Szalay László I–II. Heckenast, Pest (*Magyar Történelmi Emlékek IV–V.*)

THALY 1887

THALY Kálmán: *A Székesi Gróf Bercsényi család: 1525–1835 I–II.* MTA, Budapest